
Spis treści

WPROWADZENIE (P. P. GRZYBOWSKI, G. IDZIKOWSKI)	11
CZĘŚĆ 1. O MULTIKULTI, EDUKACJI I WSPÓLNOŚCI NAJPROŚCIEJ. ZRÓŻNICOWANIE KULTUROWE Z PERSPEKTYWY PEDAGOGA	
(P. P. GRZYBOWSKI)	15
Swoi, Inni, Obcy	20
Wielokulturowość i międzykulturowość.....	27
Edukacja w warunkach zróżnicowania kulturowego	35
Indywidualizm i wspólnota w szkole.....	48
CZĘŚĆ 2. JAK WIELOBARWNA MOZAIKA. ZRÓŻNICOWANIE KULTUROWE Z PERSPEKTYWY UCZNIÓW, RODZICÓW I NAUCZYCIELI	
(G. IDZIKOWSKI)	57
Wypowiedzi uczniów	62
Oskar: Są bardziej interesujący niż niejeden z twoich przyjaciół	62
Wiktoria: Inność to rzecz normalna.....	63
Supy Monrodegwell: W kontakcie z „inną” nie ma się czego bać.....	65
Julia: Nasza rodzina nie jest zwyczajna	66
Helena: Najważniejszy jest charakter.....	67
Aleksandra: Inność nie jest niczym złym	68
Daria: Gdyby nie Inność świat stałby się nudny	69
Julia: Atrakcją był dla mnie dzwonek	70
Martyna: Warto poznawać nowe osoby.....	70
Miłosz: Nie mam kłopotów z nauką	71
Kunegunda: Zapominają, że jestem Hiszpanką.....	72
Amira: Wiem, że świat jest różnorodny.....	73
Hassan: Polecam każdemu, żeby poznawali inne narodowości.....	73
Inna: Lubię spotykać się z nowymi ludźmi	74
Ąrzej: Warto jest poznawać osoby Inne.....	74
Ania: Zawsze pożyczła ode mnie nożyczki.....	75

Laura i Olivia: Osoby Inne również żyją na tym świecie	75
Martyna (Gąbka, Cyganka): Inność nie robi różnicy w przyjaźni	76
Rafał (Werlog 14, Foksers 28): Inność jest wyjątkowa	76
Agnieszka: Czuję się tutaj raczej bezpiecznie	77
Eligiusz (Young Aghan): Nie mam kłopotów z Innością.....	77
Julia: Wyróżnia mnie tolerancja.....	78
Oskar: Te osoby są takie same jak my	78
Mikołaj: Nie ma się czego obawiać	79
Zoe, Alex (Kruszyna, Smerf): Lepiej nie oceniać książki po okładce.....	79
Grzegorz: Mój przodek pochodził z Ukrainy	80
Mikołaj (Tofencjusz): Nauczyciele są o niebo miłsi.....	80
Mane: Nie należy się obawiać osób Innych	81
Boris: Najważniejsza jest rodzina	81
Adrian: Przeżyłem tu wesołe przygody.....	82
Wypowiedzi rodziców	83
Anita: Mam duszę artysty	83
Izabela: Wielki światowy supermarket	85
Emilia: Bardzo lubię poznawać Innych	86
Ali: Nie czuję się gorszy, ani lepszy	88
Monika: Każdy napotyka na swojej drodze Inność.....	89
Kasia: Trzeba poznać człowieka	90
Marlena Odważna: Inność nie jest niczym strasznym	91
Paulina: Odmienność uczy	91
Magdalena: Inność powoduje, że świat jest piękny.....	92
Katarzyna: To ciekawe spotkanie kultur.....	93
Ewa: Nie należy się bać Innych	93
Mama: Każdy może być Inny	94
Izabela: Nie należy obawiać się Inności.....	94
Agnieszka: Inność jest ciekawa	95
Alicja: Warto poznawać osoby Inne	95
Aliona i Slavik: Żeby wszystko było dobrze.....	96
Magdalena: Inności nie należy się bać	96
Barbara: Chciałabym, żeby moje dzieci nauczyły się tolerancji.....	96
Gugo: Nie należy się obawiać osób Innych	97
Wypowiedzi nauczycieli	98
Izabela: Każdy z nas jest innym kolorem	98
Grzegorz: Moja Inność ukształtowała moją osobowość.....	100
Dagmara: Najpiękniejsze w nas jest to, że jesteśmy różni.....	102
Aleksandra: Najważniejsze, by być otwartym na nieznanne	103

Hania: Wychodzę poza stereotyp	104
Agnieszka: Marzę, by znaleźli swoją drogę	106
Marlena: Smucimy się, gdy nam coś nie wychodzi	106
Ania: Na bieżąco rozwiązujemy problemy	107
Agnieszka: Wielokulturowość wzbogaca.....	108
Liliana: Kocham moją rodzinę i uczniów	109
Małgosia: Pracuję tu z dziewczynką z Armenii	110
Beata: Zawsze próbuję poznać ucznia.....	110
ZAKOŃCZENIE (P. P. GRZYBOWSKI, G. IDZIKOWSKI)	113
BIBLIOGRAFIA	123
CZĘŚĆ 3. CO JESZCZE WARTO PRZECZYTAĆ? (P. P. GRZYBOWSKI)	129
Lektury dla dorosłych.....	132
Swoi, Inni, Obcy w kontekstach teoretycznym, historycznym, społeczno-kulturowym	132
Szkoła i oświata w warunkach zróżnicowania kulturowego	133
Migranci i uchodźcy w szkole	136
Raporty i doniesienia z badań edukacji antydyskryminacyjnej i międzykulturowej w polskich szkołach	137
Nauczyciele w środowiskach zróżnicowanych kulturowo	138
Opracowania dydaktyczne i metodyczne do edukacji międzykulturowej	139
Polityczne i prawne aspekty edukacji międzykulturowej.....	143
Lektury dla dzieci i młodzieży	144
Swoi, Inni i Obcy	144
Nietolerancja, rasizm, antysemityzm, ludobójstwo	145
Obce kultury.....	146
Wiek.....	146
Chorowanie i cierpienie	147
Prawa człowieka	149
Umieranie, śmierć i żałoba	150
Religia	151
Bajki, baśnie i legendy z różnych stron świata.....	151
SUPLEMENT	155
Prace plastyczne uczniów uczestniczących w konkursie „Każdy Inny – każdy fajny”	155
O AUTORACH	170

Wprowadzenie

P. P. Grzybowski, G. Idzikowski

Nasz świat znajduje się na rozdrożu. Pewna tendencja wydaje się nieuchronna – będziemy żyć w świecie wielokulturowym. W pewnym sensie zawsze żyliśmy w świecie wielokulturowym, ale nie mieliśmy tego świadomości, bo nigdy nie było tak doskonałej komunikacji – przez telewizję, telefon, Internet. Ktoś mógł przeżyć życie w Chinach, nie wiedząc, że istnieją Indie. Dzisiaj jest to niemożliwe. I musimy się zastanowić, co zrobić w takiej sytuacji? Proces globalizacji i tworzenia się społeczeństwa planetarnego jest nieodwracalny. Więc albo zaczniemy się nienawidzić, zwalczać, tępić, postrzegać Innego jako wroga swojej kultury czy religii, albo zaczniemy szukać zrozumienia i wzajemnego poznania. Przecież 99 procent konfliktów na świecie bierze się z wzajemnej nieznamośności! Zastanówmy się, czy żyjąc w różnych kulturach, cywilizacjach, religiach, chcemy szukać w innych kulturach rzeczy najgorszych, żeby umacniać własne stereotypy, czy raczej będziemy starali się znajdować punkty styczne¹.

Ryszard Kapuściński

---

¹ Za: A. Domosławski, R. Kapuściński, *Nasz kruchy świat. Rozmowa z Ryszardem Kapuścińskim*, [w:] A. Domosławski, *Świat nie na sprzedaż. Rozmowy o globalizacji i kontestacji*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2002, s. 238-239.

W grudniu 2017 roku w Szkole Podstawowej nr 9 im. Władysława Jagiełły w Bydgoszcy odbyła się konferencja „Dobra współpraca z mniejszościami narodowymi w szkole – wyzwaniem dla nauczyciela XXI wieku”, której współorganizatorami w ramach zadania „Przygotowanie nauczycieli do pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych” był Zespół SPE przy Miejskim Ośrodku Edukacji Nauczycieli w Bydgoszcy, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej oraz Uniwersytet Kazimierza Wielkiego. W konferencji uczestniczyli nauczyciele, uczniowie, studenci oraz inne osoby zainteresowane zróżnicowaniem kulturowym rozpatrywanym w kontekście relacji społecznych we współczesnej szkole.

Pomysł napisania tej książki przyszedł nam do głowy w trakcie kularowych rozmów, po wysłuchaniu konferencyjnych prezentacji i referatów przygotowanych przez specjalistów oraz uczniów, na co dzień zmagających się z następstwami różnic kulturowych w szkole. Uznaliśmy, że należy wykorzystać okazję funkcjonowania w Bydgoszcy placówki działającej w oparciu o ideę edukacji międzykulturowej i przedstawić szerokiemu gronu Czytelników okoliczności radzenia sobie z Innością i Obcością w jej środowisku.

Zdajemy sobie sprawę, jak istotnym problemem społecznym – w sferach prywatnej i publicznej, w perspektywie indywidualnej i zbiorowej – są wszelkiego rodzaju różnice międzyludzkie. Mogą one budzić zainteresowanie i zachęcać do nawiązania kontaktu z kimś odmiennym lub prowadzić do dyskryminacji osób, które pod jakimś względem wyróżniają się z otoczenia. Jesteśmy przekonani, że jednym z czynników ułatwiających radzenie sobie z tymi zjawiskami jest edukacja międzykulturowa, a stanowiące jej podstawę idee wzajemnego poznania, dialogu, zrozumienia i tolerancji to wartości, do których warto nawiązywać w każdej sytuacji.

Książka ta jest skromnym dwugłosem pedagoga i nauczyciela, funkcjonujących w przeplatających się sferach akademickiej refleksji i praktyki szkolnej. Naszym celem jest przedstawienie w przystępnej, uproszczonej formie, niejako „w pigułce”, akademickich podstaw edukacji międzykulturowej oraz wypowiedzi uczniów, nauczycieli i rodziców na co dzień uczestniczących w jej procesie w środowisku szkoły integracyjnej. Ponieważ chcielibyśmy, by książka była zrozumiała i interesująca dla Czytelników o różnych oczekiwaniach, podzieliliśmy ją na części zawierające treści o zupełnie różnym charakterze, dzięki czemu można je studiować niezależnie od siebie.

Pierwszą część stanowi esej popularnonaukowy, w którym przedstawiono podstawowe pojęcia oraz informacje historyczne dotyczące edukacji w środowiskach zróżnicowanych kulturowo, zwykle wykorzystywane przez naukowców, urzędników i publicystów. Zdając sobie sprawę, że pierwszymi Czytelnikami książki będą uczniowie, ich rodzice oraz nauczyciele, którzy wzięli udział w literackiej przygodzie jako twórcy, postanowiliśmy nadać tej części książki w miarę przystęp-

ną formę przypominającą rozbudowaną czytanke, w której przypisach Czytelnik znajdzie odesłania do literatury przedmiotu i filmów.

Część druga zawiera zbiór wypowiedzi uczniów, rodziców i nauczycieli związanych ze środowiskiem Zespołu Szkół nr 14 w Bydgoszczy. Zostali oni poproszeni o opowiedzenie na piśmie o Inności oraz sprawach, które się z nią wiążą z ich perspektywy. Ich wypowiedzi uporządkowane w podobnej formie, składają się na wieloautorski opis społeczności szkoły pełnej różnic. Część ta ma zatem charakter kronikarski i przeglądowy, zawiera bowiem teksty będące wyrazem myśli, postaw i opinii realnych, żyjących współcześnie uczestników relacji w szkole będącej kulturowym pograniczem.

W książce tej chcemy ukazać środowisko szkoły integracyjnej nie na zasadzie „wspólnego mianownika”, czyli nie jako obraz formalnej wspólnoty wtłoczonej w ramy narzucone przez ustawodawców i nadzór pedagogiczny, lecz przez pryzmat indywidualnych opowieści osób, które na różnych zasadach uczestniczą w życiu szkoły. Przytoczone tu wypowiedzi pokazują różnice autorów należących do różnych pokoleń i grup społecznych. Pozwalają także uchwycić owo trudne do zdefiniowania „**między**”, to jest te elementy ich rzeczywistości, które mogą przyczyniać się do powstawania więzi i szkolnych wspólnot: każdej z innego powodu, w innym celu, w różnym czasie, o rozmaitych perspektywach... Oczywiście, aby udowodnić, że tak właśnie się dzieje, należałoby przeprowadzić pogłębione badania naukowe. Ta książka może być do nich zaledwie skromnym przyczynkiem, pretekstem, który dopiero wymagałby ewentualnego zainteresowania badaczy.

Celem ułatwienia Czytelnikom pogłębiania wiadomości i poszukiwania lektur z dziedziny edukacji międzykulturowej, **w części trzeciej zamieszczamy wykaz artykułów, monografii oraz lektur dla dzieci i młodzieży**, dostępnych w języku polskim. Przedstawiony wybór został podzielony na bloki tematyczne poprzedzone informacjami o ich treściach. Jest on jednak bardzo ogólny, a poszczególne treści występują i przeplatają się w większości z wymienionych opracowań. Polecane lektury są dostępne w bibliotekach, a wiele z nich także w formie bezpłatnych e-booków do ściągnięcia z Internetu – m.in. za pośrednictwem bibliotek cyfrowych.

W suplemencie przedstawiamy prace plastyczne uczniów z klas szóstych i siódmych Zespołu Szkół nr 14 w Bydgoszczy, którzy wzięli udział w konkursie „Každy Inny – każdy fajny”. Stanowią one ilustrację do zamieszczonych w części drugiej wypowiedzi na temat Inności.

Mamy nadzieję, że uczestnictwo w przygodzie z tą skromną książką (dla jednych jest to doświadczenie związane z jej pisaniem, dla drugich z czytaniem), zachęci do rozwijania zainteresowania edukacją międzykulturową i różnych form aktywności z nią związanych.